

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԵԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. հէտ տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Քիֆիտում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлис, Редакция «Мелк».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տ է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ ամս օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաբանչիւր տողատեղին 10 կոպեկ.
Տ է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Մարիամեան-Յովնանեան օրերգաց դպրոցի հիմնադիր

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՍՏԵՓԱՆՈՍԵԱՆ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆԻ

Մահվան 16-րդ տարեդարձի օրը, կիրակի, ապրիլի 27-ին, Կուսանաց Անտոնովի եկեղեցում կը լինի սուրբ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտաման կարգ կը կատարվի: Սուրբ պատարագի սկիզբն է 10 ժամին առաւօտը, որի մասին յայտնում է դպրոցի հոգաբարձական խորհուրդը: 1—1

Այդիացած տիրուհի Մարիամը իր որդի Բարդուղիմէին հետ ցաւօք օրտի յայտնում է բարեկամներին եւ ծանօթներին Մանգլիսի քահանայ

ՏԵՐ-ՅԱՎՈՎԲ ՄԵՅՐԱՔԵԱՆՅԻ

Մահը, որ տեղի ունեցաւ ամսին 22-ին Մանգլիսում Թաղումը կատարվելու է կիրակի, ամսին 27-ին, նոյն տեղում: 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական տեսութիւն.—Նիւրնբերգի ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հին նորութիւն. Նամակ Մեծ-Լարա-քիլիսայից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բաղադրի երկաթուղին եւ Անգլիան. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱՅԻՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Շաբթի-շաբաթ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Անգլիական թագաւոր Եդուարդ VII-ի ձանապարհորդութիւնը վերջացաւ: Այդ ձանապարհորդութիւնը առիթ տուեց մի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՇԱԲԹԻ-ՇԱԲԱԹ

Հայկական կեանքի տխուր իրականութեան մէջ թէն ուշ ուշ, բայց էլ տեղի են ունենում երեւոյթներ, որոնք ընդունակ են ամենաւժուտաւ մարդին իսկ լաւ ապագայի յոյս ներշնչել:

Մի խիթարական տրամադրութիւնները, ցրված պայտեղ եւ ամրապնդ, երբեմն անաշտ պայմաններում քնած, բայց բարեբախտաբար ոչ մեռած, որպէս կենսունակ սերմեր հողի մէջ սպաւում են միայն տաք արեւին, եւ անա մէկ էլ տեսնեն, նրանք ճեղքում են հողի վերին շերտը եւ հանում անաշտ իրանք ճեղքող գլխիկները... այնուհետեւ նրանց առողջ զարգացումը գրեթէ ապահովված է...

Մեր այս խորհրդաւոր երկաթուղիներին եւ սպասելիքներին մեծապէս նպաստեցին զատկական տոներէն առաջ եւ այդ տոներին ընթացքում մեր հասարակական կեանքում տեղի ունեցած մի քանի փաստեր, որոնք արժանի են առանձին յիշատակութեան:

Սկսենք հոգեբանականներից, այն իսկ պատճառով, որ զբաղւած է սկզբում եւ վերջանում մեր ողջ կեանքը, սկսած մեր մկրտութեան խորհուրդից մինչեւ Թաղման վերջին հանգիստը: Մօակվայի հայ գաղութը ունի ընդ ամենը երկու քահանայ, մի հին քահանայ եւ մէկ նոր քահանայ, այդ երկու քահանաները, որպէս վայել է միայն քահանաներին, ըստ հնաւանդ օրենքով ծառայում են, իրանց ծանօթութեան եւ միաբանակցութեան հէնց առաջին օրից, սրբոյ եւ հաշտութեան սուրբ սեղանի առաջ, տուել են միմեանց անխնայ օգնութիւն մի երդում—երբեք չը հաշտվել եւ անողորմ թշնամիներ լինել միմեանց... եւ ի պարծանաւ այդ երկու քահանաների, մինչեւ օրո նրանք հաւատարիմ են մնացել իրանց երդմանը... Սակայն մօտենում են 1903 թուի զատկական տոները: Մօակ-

կողմից Անգլիայի, իսկ միւս կողմից Պորտուգալիայի, Սպանիայի, Իտալիայի եւ Պրանսիայի քաղաքական շրջաններին եւ մամուլին՝ քննութեան առարկայ դարձնել Անգլիայի յարաբերութիւնները թէ՛ այդ թէ՛ ուրիշ պետութիւնների հետ: Պորտուգալիան սերտ կեդրով կապվեց Անգլիայի հետ. Իտալիան ցոյց տուեց մեծ համակրութիւն դէպի Անգլիայի հետ մերձեցման գաղափարը. Պրանսիան աշխատեց որքան կարելի է լինել սիրալիւ եւ հիւրընկալ, առանց սակայն որեւէ քաղաքական աչքի ընկնող հետեւանքների:

Հազիւ վերջացած էր անգլիական թագաւորի ձանապարհորդութիւնը, որ տեղի

վայի հայ համայնքը, վայելած լինելով իր երկու քահանաների թշնամական տրամադրութեան պտուղները, որոնք շատ էլ քաղցր չը պէտք է լինէին միջամտում եւ թէ՛ մեծ դժուարութիւններ, այդպէս ծառայեցին իրանց, որով եւ 1903 թուի զատիկը դառնում է Մօակվայի հայ գաղութի համար կրկնակի զատիկ, որը եւ աւելում է լրագրութեան միջոցով համայն հայ ժողովրդին ի հրահանգութիւն...:

Նորամուտ հաշտութեան աւետիս զալիս է մեզ Արցախի մայրաքաղաքից—Շուշուց:

Հայտնիները դարձեալ հոգեբանական են Փակագծի մէջ աւելորդ չեմ համարում յիշատակել, որ խոտմութեան ոգին մեր բոլոր տոյքերի, բոլոր ժամանակներում, բոլոր հոգեւորականներին ընդունող յատկութիւնն է եղել: Խոտմարութեան տրամադրութիւնը մեր հոգեւոր հայրերի ձեռնադրութեան ժամանակ ընդունած բաղձաբաժնի շնորհներից ամենաառաջաւորն է եղել միշտ, իսկ դրան որպէս անբաժան ընկերներ հետեւել են միւս առաքելութիւնները—օրինակ՝ ազատութիւն, նախանձ, արծաթ... սիրութիւն, կեղծաւորութիւն եւ այլն, որոնք այնուհետեւ ազիտութեան զօրաւոր հովանաւորութեան տակ ծելի, ծաղկել եւ փարթում զարգացման են հասել... Շուշուում հաշտութեան գործը աւելի ծանր եւ բարդ պայմանների մէջ էր, այն իսկ պատճառով, որ կուսակցութիւնը թէ՛ գիրքով եւ թէ՛ առարկանով եւ բարձր էին եւ պատասխանատու. բաւական է ասել, որ զբաղւած մէկը Շուշու թեմական դպրոցի տեսուհի էր—Բենիկի վարդապետը, միւսը նոյն թեմի սրբազան առաջնորդը. դրանց կողմէն ընտանի է, որ պէտք է եւ լինէր աւելի գաղափարական իր հիմունքներով եւ ողբալի իր հետեւանքներով. որովհետեւ այն-ինչ հայր տեսուհի չը այդ կուսի մէջ ղեկավարվում էր Բենիկի, Սպիտակայի, Կանախի, Նիշնիի ցուցմունքներով սրբազան առաջնորդը աւետարանի, ազգայնի, վարդ-սրբոցի սկզբունքներով: Բայց լուսնի տակին անկարելի ոչինչ չը կայ. ժողովրդին այստեղ եւ այդովում է խաղաղարար հրեշտակի դերը կատարելու Տեսուհի ուսուցչական

ունեցաւ մի ուրիշ պետի ձանապարհորդութիւն, այն է գերմանական կայսր Վիլհելմ II-ի Հոռոմ: Գերմանիան եւ Իտալիան դաշնակից երկիրներ լինելով, նայեցին այդ ձանապարհորդութեան վրա իրեն մի նոր ապացոյցի, որ դաշնակցական յարաբերութիւնները ոչ մի կասկածի չեն ենթարկվել եւ նրանք ամուր են առաջվայ պէս:

Եւրոպական պետութիւնները ըստ երեւոյթին բոլորը միմեանց հետ բարեկամ են եւ ձգտում են ծագող թիւրիմացութիւնների առաջն առնել: Միակ բացառութիւնը, որ կայ այդ ընտանիքում դա Պրանսիան եւ Գերմանիան են կազմում, որոնք դեռ չեն մոռացել 1870 թականը: Սակայն Ձիւնառանի դէպքերի ժամանակ միաբան գործունէութիւնը, իսկ վերջին տարվայ մէջ այն գործակցութիւնը, որ հաստատվեց Գերմանիայի եւ Պրանսիայի մէջ Բաղդադի երկաթուղու շինութեան հարցում եւ մի քանի ուրիշ դէպքեր, ցոյց են տալիս, որ այդ երկու միմեանց թշնամի պետութիւնների մէջ ձգտում կայ մերձեցման անտեսական եւ ընդհանուր քաղաքական խնդիրներում:

Այն հետազոտները, որոնք ստացվեցին վերջին շաբաթվայ ընթացքում Մակեդոնիայի եւ Ալբանիայի թիւրաբերութեամբ, անհանգիստ բնաւորութիւն էին կրում: Մայիսի քաղաքում եւ ուրիշ տեղերում դիւնամիտի միջոցով աւերումներ կատարվեցին, մարդիկ սպանվեցին եւ առաջ եկան տեղական մի քանի շրջաններում իրարանցումներ: Ապստամբական խմբերը ցոյց տուին գործունէութիւն եւ ունեցան ընդհարումներ թիւրքական զօրքերի հետ:

Խմբի հետ միասին in corpore մտնում է առաջնորդարան եւ առնում է օրագրանի ալը...

Եւ այսպէս այս հաշտութիւնը շուշուցիների համար բնականաբար դառնում է զատկական մի այնպիսի նուէր, որին, եթէ չը լինէր գրադարանից շնորհիւ անկիրթ գրադարանագետի բաղձաբաժնի գրքերի անհետանալու իրողութիւնը կարող էին նախանձել նոյն-իսկ նոր-նախկինները:

Նոր-նախկիններն նախանձութեան անիմանալի տնտեսութեան շնորհիւ վիճակված է մեր կենտրոնում կատարել մի բացառիկ դեր. մեր ոչ մի քաղաք չը գիտէ աւելի լաւ գնահատել գրական եւ հասարակական գործիչներին որպէս Նախկիններ, ի հարկէ... մեռնելուց յետոյ: Այդ քաղաքն էր, որ կանգնեցրեց Պատմութիւնագիտի եւ Նախնադեանի արձանները. այդ քաղաքն է, որ մարտի 23-ին մի չը տեսնված շուշու կատարել է հանգուցեալ Աղամեանի մահվան տաճարակալ: Միմիայն նոր-նախկինները կարող են խնայել Ֆոյնում եւ ուշի-ուշով ու հետաքրքրութեամբ դիտել այն ցուցանանքները, որ կազմված է եղել Աղամեանին նուէր բերված իրերից, որոնք հանված են եղել յատկապէս այդ օրվան համար... տեղական բանկից, ուր դրանք գրաւ էին դրված եւ ուր այդ իրերը նորից կը վերադառնան...

Իրաւաբանական ազգայնի դեմահատութեան սրբալիս անմահ յուշարձան, սրբալիս քաղաքութիւն... իսկ հայ հասարակութեանը դատ, որ այնուհետեւ փոխանակ շուտ թաղամոզ ծագկեայ փոխվելի եւ ոչ մի իրական արժէք չուներ զով զովանական ուղիղների եւ ոտանաւորների նա իր տաղանդներին նուէր բերել ուսկեայ զապօնական, ժամացոյցի թանկագին շղթաներ, օսկեայ, էմալով զարդարած պօրտօրդարներ եւ այլ այնպիսի իրեր, որոնք մի կողմից բանկ դրվելով կարողանային փրկել հայ տաղանդին քաղցածութիւնից եւ կատարողական թղթերի ծանր հետեւանքներից, եւ միւս կողմից բանկերից հանվելով ծառայէին որպէս կենդանի ապացոյցներ տաղանդների հայկական գնահատութեան եւ նիւթեր յօբելանական ցուցանանքների... Այս բանի համար Նոր-նախկին-

Հարց է ծագում. արդեօք փոխվել են քաղաքական հանգամանքները եւ արդեօք որեւէ պատերազմական գործողութիւնների վտանգ կայ:

Վճռական կերպով գուշակել ապագան ոչ դը չէ կարող. բայց որքան հնարաւոր է իրերի ներկայ դրութիւնից մակարելով ոչ մի էական փոփոխութիւն չէ կատարվել պետութիւնների հայեացքների մէջ Բալկանեան թերակղզու վերաբերութեամբ, եւ եւրոպական պատերազմական միջամտութեան տրամադրութիւն դեռ գոյութիւն չունի:

Առանձին նկատողութեան արժանի է այն հանգամանքը, որ պետութիւններից ոչ դը դիտաւորութիւն եւ ցանկութիւն չէ ցոյց տալիս օգտվելու ապստամբական շարժումներից. ոչ դը չէ խրախուսում այդ շարժումները, եւ ամենքը միասնորոգ դիմում են թիւրքաց կառավարութեանը, առաջարկելով նրան, որ նա իր սեփական զինուորական եւ վարչական ոյժերով խաղաղութիւն հաստատէ երկրի մէջ եւ բարեկարգութիւններ մտցնէ վարչութեան մէջ: Այդպիսով ապստամբական խմբերը թողված են իրանց բախտին եւ օգնութեան ոչ մի խոստում եւ յոյս չունեն ոչ մի տեղից: Նրանց դէմ կանգնած է թիւրքական կանոնաւոր զօրքի մի մեծ բազմութիւն, որ պարունակում է իր մէջ քառօր մի լիօնի չափ զինուորներ իրանց պատրաստութիւններով:

Այսպէս է իրերի դրութիւնը:

Ղեանի բանկը ամենայնաբարն է. նա կոչված է այսուհետեւ հայ դերասաններին տուած ընծաների համար մուգնում դառնալու...

Հիմքը դրված է Աղամեանի նման տաղանդի ձեռքով...

Մի նոյնաման մեծ գործ կատարում է, ինչ էք կարծում ուր... մի յետ ընկած Ախալքալաքում...

Գիւղատնտեսական կարիքների գործեան հանգոյցը լուծված է, եւ լուծված է ամենանշեալ կերպով, առանց նահանգական, գաւառական մատնաժողովների, առանց ձեռնհաս աւտօրիտետների, եւ լուծված է... մի հայ վարդապետի շնորհիւ, եւ Ֆինանսական մի այնպիսի ճարպիկ եւ հանձարեղ եղանակով, որ մնում է միայն զարմանալ եւ հիանալ... Բայց յիշե՛ք Կոտմարտի ձուռն. այդպէս է բոլոր ծանր եւ բարդ պրոբլեմների վախճանը:

Փաստեր կուզէ՞ք, ահա:

Ախալքալաքի փոխանորդ Բաբկէն վարդապետը Ախալքալաքում ժողով է գումարում եւ... Բախտանում է ազատել կորուստից գաւառի բոլոր եկեղեցապատկան գումարները, որոնք կուլ են գնում գլխաւորապէս վախառու երեսփոխների եւ նրանց ազգականների (?) գրպաններում, եւ թոյլտուութիւն խնդրել՝ եկեղեցապատկան գումարները որոշ չափով գործադրել գիւղատնտեսական գործիքներ ձեռք բերելու եւ այլն... Թղթակիցը աւելացնում է, որ ընդհանրապէս եղողները հաւանութիւն տուեցին այդ առաջարկին:

Փաստը այնքան բնորոշ է, այնքան սրբալիս է ըլիտում, որ բացառութիւններ աւելորդ են... Ահա թէ ինչպէս կարելի է մէկ քաղաք երկու նապաստակ վար գցել—ազատել կորուստից եկեղեցապատկան, այս եւ այն մարդկանց գրպաններում հանգիստ քնած գումարներ եւ... զարկ տալ երկրի գիւղատնտեսական առաջադիմութեանը...

Կարող էինք այս 1903 թուի զատկից այսքան բեղմնաւոր եւ միախառն բաներ ուզանք... Ստորագրեց

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Հին ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Հիւանդութեանս պատճառով անկողին մըտնելս ինձ հնարաւորութիւն տուեց մի առ ժամանակ կտրելի առօրեայ հոգեւորից և պարտականութիւնից, որով և հնարաւորութիւն ունեցայ ծանօթանալ վերջին ժամանակ լոյս տեսած մեր նոր հրատարակութիւններէ հետ: Արծրունու կենսագրութեան առաջին հատորը առաջին վերջապատ գիրքս էր: Ուշի ուշով դիտելով մեր սիրելի ուսուցչի գրական նախաձեռնին քայլերը, ապա՝ նրա գրական գործունէութեան ընդհանրապէս առաջին շրջանը՝ ես ակամայից կանգ առայ մի հարցի առջև, որը ամենից շատ զբաղեցրեց ինձ. դա կնոջ ազատագրութեան հարցն էր, որին Արծրունին դեռ պատանեկութեան շրջանում ախջան կրակոտ յողումներ է նուիրել:

Առում եմ, այդ արցի առջև ես կանգ առայ, բայց ոչ թէ նրա համար, որ ինձ էլ է նա մի ժամանակ զբաղեցրել, և ոչ էլ նրա համար, որ այժմ կանանց խնդրով զբաղվելը մօզային մի բան է դարձել: Ո՛չ, ես միայն կանգ առայ, որովհետեւ այդ խնդրով Արծրունու գրական գործունէութեան առաջին շրջանում իսկ կարմիր թելի նման մի անշնչելի և աչք ծակող հետք է թողնում: Ո՛վ երեակայում է այն ժամանակվայ մեր ժողովրդի ընդհանուր ագիտութիւնը, ով զգում է այն ժամանակվայ մեզ չընկալած խաւարի թանձրութիւնը, ճնշող, խեղդող ծանրութիւնը՝ նա հեշտ կերակայէ այդ անմխիթար կեցութեան մէջ կնոջ դրութիւնը:

Ահա, ի նկատի ունենալով այս բոլորը, դժուար չէ երեակայել, թէ Արծրունին արտի ինչպիսի կեանքով էր գրում հայկական տգիտութեան և անտարբերութեան մասին. դժուար չէ պատկերացնել, թէ նա հոգեկան ինչպիսի տանջանքներ էր ենթակայ—հայ կանանց մասին գրելիս, երբ ասում էր. «Բայց ինչու եմ գրում այս աղբը, քանի որ հաւատացած եմ, որ չը պիտի գտնվի մի օրիորդ, որ կարգաւ կարողանայ այս աղբը: Ինչպէս գիտեմք մի օրիորդ, Շուշանիկ անունով, բողբոջ այդ տղերքի դէմ, առեւթով, որ հայերէն կարդացող օրիորդներ չառ կան, բայց հայերէն կարդալու բան չը կայ:

Երբ մարդ յիշողութեան մի թռիչքով ընդգրկում է 3—4 տասնեակ տարիների մեր մտաւոր կեանքի պատմութիւնը, նա ապշում և սարսափում է այն դերից, որը վերջին ժամանակներս իր վրա է վերցրել հայ կինը:

Նոյն Արծրունին կեանքի մէջ մտնելուց յետոյ, նրա հետ և ուրիշ շատ հասարակական գործիչներ, երկար ժամանակ կատաղի և լուսահաւատական կռիւ էին մղում, մինչև որ նրանց աջողակց կոտորել մեր կեանքի դարասուր շղթաները՝ հայ կնոջը, հայ աղջկանը նահապետական կեանքի խեղդող ճիւղերից ազատելու համար: Հայ աղջկայ համար բացվելին դարձող դռները—այնպիսի աշակերտելու համար, ապա—դաստիարակելու համար Փոքր ինչ փրկութիւն ցցին, բայց թող տեսնեն մեր բարի, հին ծնողները նրանց և բեմ դուրս գալ և ուրիշ հասարակական գործերում մասնակցութիւն ունենալ: Կնոջ ընտանեկան ազատութեան գործը սկսվել էր և առանց կանգնելու շարունակվում էր...

Հեշտ չէր այդ բանը իրագործելը... հարկաւոր եղաւ զինել պարբերական մամուլը նոյն կռիւ համար. հարկաւոր եղաւ մեր վիպական գրականութեան ընթացքը թեքել դէպի այդ կողմը, զոհեր տալ թէ կոտորների կողմից և թէ նրանց, որոնց համար կուռում էին:

Վաղուց է, որ հայ աղջիկը այլ ևս անկիւն-հրաւէր կամ խանութ գնալու համար... նա անարքեղը մուտք ունի ամեն տեղ. նա այժմ իր ժամանակի ազատ տէրը և տնօրէնն է:

Բայց ինչպէս նա իր շնորհակալութիւնը յայտնեց իր ստացած այդքան արտօնութիւններէ համար. որքան նա երախտագրտ եղաւ այն բոլորի համար, ինչ որ տեսնելի իրան այնքան կուռով—զուռով:

Ծաւ է ասել,—չառ կարճ ժամանակ միայն նա իրան պարտաւոր համարեց իր պարտքը վճարել, և շատ քիչ ջանքեր գործարեց իր ջերմութեամբ, որովհետեւ ու արդիւն-նաեւէտ դարձնելու իր և իր շրջապատողների համար: Այդ կարճ ժամանակամիջոցը իր ժամանակին գոհունակութեամբ և հրճուանքով յիշում և արձանագրվում էր մեր մամուլի թունալից օղը չնչեւեւ. հարկաւոր են միջոցներ էջերում. ոչ մի քայլ, ոչ մի շարժում չէ վրէժ-ընթերցողների թիւը ստուարացնելու գիւրջը:

պէր Բայց այն, ինչ արեց հայ կինը իր ազատութեան առաջին շրջանում—նա պիտի լինէր միւրայն առաջարկ իր իսկական անելիքի: Այդ իսկական անելիքը իսկի հրապարակ չընկաւ. կարճատեւ մաքուր ոգևորութիւնից յետոյ, հայ կինը, կարծելով որ իրան տուած ազատութեամբ նա հասաւ քաղաքակրթութեան պահանջների գագաթնակէտին,—դադարեց հասարակական տարր լինելուց և դարձաւ մի նեղ, չափաւոր, անձնական հաճոյքների սիրահար, կապալաւ տարր: Իրան տուած ազատութիւնը նա սկսեց ի չար գործ դնել շատ մեծ և անվայել չափերով. նրան նուիրած ազատ ժամանակը նա գործարեց պղնձներ և շուշանքներ ընդօրինակելու. նա մոռացաւ, որ իր ազատագրութեան խնդիրը դեռ վերջացած չէ, որ նա դեռ նոր է սկսում, հետեւապէս անելիք չառ կայ, և այդպիսով փչացրեց այնքան նեղութեամբ սկսած բարի գործը: Նա սկսեց քանդել և ընտանիքի հիմքը, այն ընտանիքի, որով տեղի թէ անտեղի, ժամանակ թէ անժամանակ պարծնում էր հայր Այծմ հայ երիտասարդներից շատերը հայ օրիորդներից վախճում են—նա կը քանդէ մեզ,—ասում է հայ երիտասարդը. գոյութեան կռուի ինչպիսի դժուարացել է, իսկ հայ կնոջ ընտանիք քանդելու, աւերելու գէնքերը—չառացել, կատարելագործվել: Մենք չը գիտեմք, ասում էին ինձ մի քանի երիտասարդներ, որոնք խնդրում էին ինձ անպատճառ այդ բանի մասին գրել:—Թէ մեր այդ «զարգացած» օրիորդները, մեր ամուսինները դառնալով, ինչ լեզու պիտի սովորեցնեն իրանց զաւակներին. մայրենի լեզուն նրանք վաղուց են սկսել ասել և մոռացել են, իսկ իւրացրած օտար լեզուն մի կարգին էլ չը գիտեն:

Այսպէս է ահա իրերի դրութիւնը այժմ. հայ կնոջ այդպիսի աններելի անհոգութիւնը, անտարբերութիւնը, այդպիսի, թող ներվի առել, անասթ ըէ զօվլաթութիւնը վաղուց է արձանագրված մեր կեանքի իրողութեան մէջ, մեր մամուլի էջերում: Բայց հայ օրիորդը ցոյց տուեց գէթ 40 տարի արանք առաջ գոյութիւն ունեցող օրիորդ Շուշանիկի ինքնասիրութիւնը, հրապարակ եկաւ գէթ մէկը մեր այժմեան բազմաթիւ (համեմատած այն ժամանակվայ հետ) «կրթված» օրիորդներից՝ հրապարակաւ պաշտպանելու իրանց դասակարգը—հիշալուռ մօնոշտանում է իր հասցէին ուղղած նախատինքը: Եւ ինչ ասեն. չէ որ կամ արդէն եկել է կամ չառ մօտ է այն ժամանակը, երբ էլ չի գտնվի մի հայ կին (ոչ բառացի մտքով), որը հայերէն կարդալ իմաստը, այնքան փաստը, որ մեր հայ կանայք յետ են դառնում դէպի 60—70-ական թվականները,—անհերքելի է...

Արժէր, ընթերցող, քամուռ տալ այս միջոցին նորութիւնը: Անկասկած, արժէր, հէնց այժմ, երբ մենք առիթ ունենք ծանօթանալու հայ կնոջ ազատագրութեան պատմութեան ծագման և նրա անմահ հերոսի՝ Արծրունու հետ. արժէ յիշեցնել մեծ զօրագետի նշխարներին, թէ ինչպէս իրան զինուորները, իրանց յատակ փորագրութեամբ և մտաւարկութեամբ կորստեան են դիմում: Այդ մասին ինչ դերը կատարող թող ես լինեմ, բայց և թող արձանագրված լինի իրողութիւնը.—ազատ հրապարակախօսութիւնը կիսատ-պատտ տեղեր ունենալ չէ պիտու:

Ռ. Յովհաննանյան

Բազու

ՆԱՄԱԿ ՄԵՆ-ՂԱՐԱՔԻԻՍԱՅԻՑ

Ապրիլի 21-ին

Վաղուց է, որ մեզ զբաղեցնում է հասարակական գրադարան-ընթերցարանի հարցը, և այնքան զգալի է դարձել այդ օգուտէտ հիմնարկութեան հաստատութիւնը մեզանում, որ նոյն-իսկ եկեղեցու բեմից մեր հոգևորականութիւնը կարող է համարուի հրաւէր կարգալ ժողովրդին նրա անհրաժեշտութեան մասին: Ահա թէ ի միջի այլոց ինչ էր ասում Խորէն քահանան մեծ պատին իր քարոզչներից միում: «Գրագէտների թիւը մեզանում նշանաւոր տոկոս է կազմում, իսկ ընթերցողների թիւը՝ աննշան. դա շատ անմխիթար դրութիւն է. միթէ 40 տարի դպրոց ունեցանք միւս միայն նրա համար, որ մեր երիտասարդ սեւրունդը գինեւանեւում, այդ անբարոյական որջերում, ճիւղաւ գրելով պարտապի և պատառ-վայելած ազատութիւնը օգուտէտ ու արդիւն-նաեւէտ դարձնելու իր և իր շրջապատողների համար: Այդ կարճ ժամանակամիջոցը իր ժամանակին գոհունակութեամբ և հրճուանքով յիշում և արձանագրվում էր մեր մամուլի թունալից օղը չնչեւեւ. հարկաւոր են միջոցներ էջերում. ոչ մի քայլ, ոչ մի շարժում չէ վրէժ-ընթերցողների թիւը ստուարացնելու գիւրջը:

ընթերցողներ, ինքնակրթութեան անապահ և զեր են կատարում մարդկային կեանքում, ահագին նշանակութիւն ունեն մըտաւոր և բարոյական առաջադիմութեան գործում: Գրադարան-ընթերցարանը անհրաժեշտ է մեզ. անհրաժեշտ է այդ օգուտկար հիմնարկութիւնը, որ միայն երիտասարդների, այլ ընդհանրապէս բոլորիս համար: Այդտեղ ազատ մտած կարող են ունենալ ամենքը, և հոգևորական և աշխարհական. և մենք ժողովրդելով այդ նուիրական տեղում, չփվելով միմեանց հետ, փոխանակելով միմեանց մտքեր՝ խօսելով, խորհրդակցելով կարող կը լինեմք մեր հասարակական գործերի անշարժ անիւր մի փոքր տեղից շարժել: Ծնարիտ է, անուրանալի է Վշակիւն կատարած դերը մեզանում ընթերցարանի կարևորութիւնը պարզ է և ապացուցութեան կարօտ չէ: Թոյլ եմ տալիս ինձ կարծել, որ մեր անուրները զգալով իրանց բարոյական պարտականութիւնը դէպի մեր խեղճ ժողովուրդը, սիրով և յօժարութեամբ յանձն կառնեն հոգալ գրադարան-ընթերցարանի սկզբնական ծախսերի մեծագոյն մասը: Իհարկէ, մեր բանիմաց դասակարգը, երիտասարդութիւնը, հոգևորականութիւնը նոյնպէս ձեռնդնալով իրանց համար: Խօսելով այս կարևոր հարցի մասին՝ կարծում եմ շատերի մտքերի և զգացմունքների թարգման եմ հանգիստանում. ձեռնառնել լինեմք ուրեմն գործին համերաշխութեամբ, սիրով և եռանդով, Աստուած էլ կաշողի մեզ անշուշտ:

Ուրախութեամբ արձանագրում ենք, որ Խօ-րէն քահանայի բարի սերմերը ցանկալի պտուղ տուին. ամսիս 20-ին մի փոքրիկ ժողովում Եղարը Յարութիւնեաները, ցանկալով գրադարան-ընթերցարանի հիմնարկութեան նպատակով, ինքնաբերաբար պատրաստակամութիւն յայտնեցին իրանց հօր, Կարապետ Յարութիւնեանի, յիշատակին նուիրել 500 բուրլի, որպիսի գումարը անձեռնմխելի պիտի մնայ, գործադրելով միմիայն տոկոսներ: Ի դիմաց հասարակութեան յայտնում ենք մեր խորին շնորհակալութիւնը պ. պ. Յարութիւնեանց եղբայր-ներին: Գաղցը է մեզ յուսալ, որ մեր հարուստները հետեւելով այդ բարի օրինակին, կշտպեն ապահովել գրադարան-ընթերցարանի գոյութիւնը առատ նուիրութեամբ: Եւ այդ բոլորովին զօրուար չէ նրանց համար: Վստահ ենք նոյնպէս, որ տեղական յարգելի պ. պրիստաւը լաւ հասկանալով գործի վեճմութիւնը և կարևորութիւնը, ըստ ամենայնի կընպատեց գործի յաջողութեան և գրադարան-ընթերցարանի բացման:

Ղարաքիւնեցի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, ապրիլի 24-ին

Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեանցը, համակրելով Պատմագիտ հայոց հրատարակութեան սիրայօժար կերպով յանձնառու էր եղել հոգալ այն հրատարակութեան առաջին հատորի ծախսը, յատկապէս լով սրա համար 5—6,000 բուրլի:

Ի լրումն այս խոստման, Սուքիաս արքեպիսկոպոս օրերս իմ անուշով փոխադրեց 3196 բ. 11 կօպէկ, իբրեւ մի մասն Ա. հատորի տպագրութեան ծախսերի, ինչպէս նախապէս պայմանաւորել էր:

Պարտք եմ համարում, հրատարակիչ-ընկերակիցներին, Հ. Գարեգին վարդապետ Յովսէփեանի և Միսրան Գալուստ Տէր-Մկրտչեանի, և իմ կողմից խորին շնորհակալութիւն յայտնել Սուքիաս արքեպիսկոպոս այս նուիրատուութեան համար, որ ոչ միայն ապահովում է Պատմագիտ հայոցի հատորի տպագրութիւնը, այլ և իբրեւ լուրջ գրաւական է ծառայում ամբողջ հրատարակութեան աջողութեանը:

Սո. Մալխասեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

Եիշեցնում ենք հայ հասարակութեան, որ այսօր, ապրիլի 26-ին, մեր բեմի հին գործիչներից մէկը, պ. Ամիրան Մանգիւնեան, ներկայացնում է պ. Սուքիասեանցի «Բանդա Օջախ» պիեսը Պ. Մանգիւնեան առաջին անգամ բեմ է դուրս եկել Գիծ-Մօզիի դերում: Ուղիղ երեւոտւում տարի արանք առաջ, 1873 թ.ի ապրիլի 19-ին, էր առաջին անգամ ներկայացնվում էր «Պատմաբան» նոյն դերն էլ պիտի կատարէ պ. Մանգիւնեան և այսօր: Ծանոհակարգութեամբ իր ուշադրութեամբ վարձատրէ պ. Մանգիւնեանի երեսնամյա բեմական գործունէութիւնը:

Պետերբուրգի հիմնարկութեան 200-ամեայ յօգելանի հանդէսները որոշված է սկսել մայիսի 16-ից: Մայիսի 13-ից սկսած ուսումը կը զարգանայի Պետերբուրգի բոլոր ուսումնական հաստատութիւններէ մէջ:

Ժողովրդական լուսաւորութեան միջնատրութիւնը, կամենալով նպաստել եւրօպական նոր լեզուներին—Ֆրանսերէնի, գերմաներէնի և անգլերէնի—առաջադիմութեան գործին միջնակարգ դպրոցներում, առաջարկել է ուսումնական նախնական շրջանների հոգաբարձուներին կարգադրել, որ աշակերտները պարտապէս այդ լեզուներով նաեւ այն ժամանակ, երբ ազատ են միւս դասերից: Պարապմունքները այդ ազատ ժամերին չը պէտք է լինեն պարտաւորական, այլ կամաւոր. չը պէտք է գործածվեն դասագրքեր կամ այլ գրուոր աշխատանքներ. դասատու ուսուցիչը պէտք է աշխատի զբաղեցնել աշակերտներին նոր լեզուների գործնական ուսումնասիրութեամբ՝ խօսակցելով նրանց հետ կարգացած զանազան գրքերի բովանդակութեան մասին: Նոր լեզուների այս կամաւոր պարապմունքները կը մոցնվին միջնակարգ դպրոցներում 1903—04 ուսումնական տարվայ սկզբից: Նրանց կը մասնակցեն բարձր դասարանների աշակերտները՝ սկսած 4-րդ դասարանի աշակերտներից, իւրաքանչիւր աշակերտ, իբրեւ վարձատրութիւն պարապող ուսուցչին, կը վճարէ նրան 20 կօպէկ իւրաքանչիւր ժամի համար:

Ստացանք բժշկական Տիգրան Գէորգեւիկեանի «Результаты оперативного лечения содружественных косоглазия» դիտարկութեան, որ պաշտպանել է պ. Գէորգեւիկեան Պետերբուրգի զինուորական-բժշկական Ակադեմիայում անցեալ տարվայ վերջերում Բժշկական Գէորգեւիկեան անվան հիւանդութիւնների մասնագէտ և հաստատուել է Թիֆլիսում:

Դերասանուհի Եւօօրսկայեա, հիւնդաթի, ապրիլի 24-ին, հանդէս եկաւ Բոստանի «Արծուիկ» պիեսի մէջ Պրանսուայի դերում: Դերասանուհին պատանի տղամարդի դերում շատ աջող էր, և նրան չէր խանգարում նրա թանձրահայտ ձայնը: Շարժումները, աշխույժ, ոգևորված խօսքերը, պատանեկան բուռն յուզմունքները, բողբոջ և ցամաք արտայայտութիւնը դարձրին Պրանսուայի տիպը բնորոշ և գրաւիչ: Թատրոնը լիքն էր:

Վիլնայի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Պօպօլ հարց է առաջարկել Մօզիի վարդապետի դուստրին հոգ քաղաքային կուլուածներից համայնարանի շինութեան և նրա այլ կարիքների համար: Այս առաջարկութիւնը տեղի է ունեցել այն պատճառով, որ կառավարչական բարձր շրջաններում ընկվում է այժմ Ռուսաստանի հիւսիս-արեւմտեան մասում մի նոր համալսարան բանալու հարցը: Վիլնայի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն գրում է, որ ամենայնամար տեղը այդ համալսարանի համար կը լինի Մօզիի վարդապետը:

Թիֆլիսի նահանգի ազնուականների հերթական ժողովը այս տարի կը սկսվի առաջիկայ մայիս ամսի 2-ից, իսկ Գուլիսիսի նահանգները—մայիսի 3-ից:

Հողերի սահմանորոշական աշխատանքները Երևանի նահանգում արդէն վերջացած են: Այդ աշխատանքներից ստացված նիւթերը այժմ մշակվում են Անդրկովկասեան վիճակագրական կոմիտէում և կը հրատարակվին այս տարվայ ընթացքում:

Ձորքաթի, ապրիլի 23-ին, «Թիֆլիսի կրթօժիկ» դահլիճում տեղի ունեցաւ դրամատիական երեկոյ «Բարձրագոյն դպրոցներում ուսանող երիտասարդներին նպաստող կովկասեան ընկերութեան» օգուտին: Երեկոյին մասնակցեցին տիկին Եւօօրսկայեա և նրա խմբի անդամները: Կրթօժիկ դահլիճը ամբողջապէս լցված էր հասարակութեամբ:

Ժողովրդական լուսաւորութեան միջնատրութիւնը բացատրեց, որ օտարապաշտակ տնային ուսուցչուհիներն ու վարժուհիները, որոնք ուսուցչուհու կամ վերակարգուհու պայաքան վարում իբրեւ գինեւանդներ, իրաւունք ունեն օգտվելու պետական ծառայութեան այն արտօնութիւններով, որով օգտվում են ուսուսակաւները:

Ռուսաց արդիւնաբերութեան և առևտրին նպաստող ընկերութեան մէջ հարց է բարձրացրած հրատարակելու մի այնպիսի մատչելի գիրք ժողովրդի համար, որի մէջ բացատրված լինեն կոօպերացիայի բոլոր տեսակները, զանազան կոօպերատիվ հիմնարկութիւնները և առկայած օգուտները, նրանց կազմելու միջոցները և գործադրութեան եղանակը նրանց մէջ Մտադրութիւն կայ գրեթէ, հրատարակելուց յետոյ, ուղարկել ձրիաբար բոլոր զէմատվոներին և դպրոցական գրադարաններին:

ՆՈՐ-ԱՍՅԱՆԶԵՏԻՑ մեզ գրում են. «Տեղիս գործակալ Սորեն վարդապետ Մուրադբեկեան ստացել է բժշկական Վ. Արծրունուց 700 օրինակ «Բժշկիկ գրոյցներ» գրքոյկներից, որպէսզի այդ գրքոյկները վաճառվեն տեղիս նորակառոյց և Աստուածածին եկեղեցու օգտին: Բացի եկեղեցուց ներկայումս օգնելուց, յարգելի բժշկական և առևտրական հասցում և հարգանքով, որ իր հայրենիքի, Նոր-Բայազետի, բնակչութիւնը հնարաւորութիւն ունի 48 կազմով ձեռք բերել 7 գրքոյկներ, լի բժշկական խորհուրդներով, մասնաւորապէս որ տեղիս իր կայ ոչ բժշկիկ, ոչ էլ դեղատուն: Յայտնում ենք մեր խորին շնորհակալութիւնը պ. Արծրունուին, որ չէ մոռացել իր սրտերի չափ օգնել իր հայրենակիցներին»:

ՓԻՆ գրելից (Գանձակի գաւառ) մեզ գրում են. «Մի քանի օր առաջ տանուէրի օգնական Լ. և Ա. մի ջոկին բանի համար սկսում են վիճել. շուտով վէճը հասնում է կռուի. Ա. հանում է դանակը և արսափելի վէճ է հասցնում իր հակառակորդի կրծքին: Վիրաւորվածը անմիջապէս ընկնում է. առում են վէճը մահացու է: Չարաբերը բռնված է: Առհասարակ վերջին տարին երա մեզանում սպանութիւններ սկսել են յաճախ կրկնվել»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԴԱԴԻ ԵՐԿԱՌՈՒՂԻՆ ՆԻ ԱՆԳԻԱՆ

Վերջին տարիներս խաղաղ նուաճումներ են անում գերմանացիները. նուաճումներ՝ առանց զենք ու զորքի, առանց արհեստներ պատերազմների: Չուտ տնտեսական նուաճումներ են դրանք, որ նորանոր վաճառանոցներ են պատրաստում գերմանական արդիւնաբերութեան համար: Դրանց շարքում ամենազինավոր տեղը բռնում է Բաղդադի երկաթուղին, որը դեռ այնքան առատ նիւթ է մատակարարում եւրօպական մարտիկին, զեռ զբաղեցնում է դիպլոմատիային:

Նրա մասին խօսում ու գրում են իրանը գերմանացիները. գրում են ռուսները, անգլիացիները, ֆրանսիացիները—մի խօսքով այն բոլոր ազգերը, որոնք մեծ կամ փոքր չափով շահանալով են այդ հարցում:

Բաղդադի երկաթուղին, ձեռքբերված Փոքր-Ասիայի և Միջագետքի պողոտան դաշտերը, հարուստ լեռներն ու ձորերը, պէտք է կուլտուրական մի նոր հոսանք մտնէ՝ այդտեղ, պէտք է ամենապակաս կատարելով յեղափոխութեան ենթարկէ այդ ընդարձակ երկիրը, որը մինչև օրս գրեթէ անգամ էր եւրօպական աղքատութիւնից, ազատ էր միջազգային մրցման հետքերից:

Եւ այդ հակապակաս ձեռնարկութիւնը ծառայելու է գրեթէ միմիայն գերմանական շահերին. նա քաշել-տանելու է գերմանական ապրանքները դէպի այդ հեռավոր վայրերը, չափաւոր ասպարէզ է բաց անելու գերմանական կապիտալների համար. մի խօսքով նա մի խոշոր զէնք է դառնալու գերմանական կապիտալիզմի ձեռքում:

Իսկ միւս մեծ պետութիւնները նրանք ուշի ուշով հետևում են այդ երևոյթին, նախանձով նայում են ճարպիկ «Միլիտարիստներին» և յարմար առիթի են սպասում, որ կամ անձաձառեն նրա ձգտումը, կամ արգելափակեն մի պատառ էլ իրանց կողմը քաշեն:

Եւ ահա ներկայանում է այդ առիթը. Երկաթուղու շինութեան համար անհրաժեշտ են անազնի գումարներ, որ վեր են գերմանական ոյժերից: Գերմանացիները օգնութեան են կանչում ուրիշներին, հաստատ հաւատացած լինելով, որ օտարների մասնակցութիւնը երբեք չէ կարող քանգել արդէն ընդգծած ծրագիրը, չէ կարող մագալափ վնաս հասցնել շահերին: Մասնակցելու համաձայնութիւն են տուել ֆրանսիացիները, իրանց վրա վերցնելով հարկաւոր դրամի 2/5-ը: Սակայն այդ էլ դեռ բաւական չէ. Հարկաւոր է ևս 2/5, որովհետեւ իրանը գեր-

մանացիները միայն 1/5-ն են վերցնում: Այդ պակասորդը լրացնելու համար դեռ չառաջարկվում էր արվում Ռուսաստանին, բայց վերջինս բաց էր բաց Ռուսիայէր Եւ ուրիշ երկրակաթուղին ամենից չառաջաներ Ռուսաստանին կարող է հասցնել, վնասներ թէ անտեսական և թէ ռազմական տեսակետից: Այդ երկաթուղին այնքան անհրաժեշտ է, որ նրա մասին բացառապէս կերպով չեղանք են նոյն իսկ գերմանացի հեղինակներ՝ Շնէյդեր *), Բօրբախ ***) և ուրիշները:

Դրանից յետոյ մնում էր մի միջոց—դիմել անգլիացիներին օգնութեանը: Եւ Գերմանիան այդպէս էլ արեց, առաջարկելով հետևեալ պայմանները.—1) Անգլիան Գերմանիայի հետ միասին աշխատելու է բարձրացնել Թիւրքիայի մաքսային սակագինը, որպէսզի գրանով եկամուտի նոր աղբիւր ստեղծէ: Բաղդադի երկաթուղու համար խոստացած քիլոմետրային դարձանքներն ստանալու համար:

2) Անգլիան նախապէս պէտք է համաձայնի Բաղդադի երկաթուղու վարչութեանը յանձնելու անգլիական փողոսի փոխադրութիւնը դէպի Հնդկաստան, Չինաստան և Աւստրալիա: Այժմ այդ գործողութիւնը կատարում են «Peninsular and Oriental Steam Navigation Company» և «Orient Steam Navig. Comp.» ընկերութիւնները, որոնք դրա համար տարեկան մօտ 1,500,000 ֆրանկ են ստանում:

Բաղդադի երկաթուղին կարող է հեշտացնել այդ փոխադրութիւնը, զգալի չափով կարճացնելով ճանապարհը: Օրինակ, անգլիական փողոսը այժմ հասնում է Լօնդոնից Բոմբէյ 15 օրով: Ընթացքում, այն-ինչ Բաղդադի գծով դրա համար բաւական է 11 օրը: Ահա հենց այդ պատճառով Բաղդադի երկաթուղու ընկերութիւնը ուղղում է, որ Անգլիան հենց այժմ մեծանից աշխիւ առաջ ունենայ այդ առաւելութիւնը և նորից երկար տարիներով պայման չը կապէ ինչեալ նաւային ընկերութիւնների հետ:

3) Գերմանական առաջարկութեան երրորդ պայմանն այն է, որ Անգլիան աջակցի Գերմանիային պարսկական ծովածոցում մի յարմարաւոր նաւահանգիստ շինելու—Գոնէյաում, իբրեւ Բաղդադի երկաթուղու վերջնական կէտ: Իսկապէս այս երեք պայմաններն էլ խոշոր գերմանութիւն չէին պահանջում Անգլիայից, այն-ինչ փոխադրել տալու էին հակապակաս ձեռնարկութեանը գերմանացիների հետ համապատասխան իրաւունքով մասնակցելու արտօնութիւն:

Չը նայելով այս բոլոր հանգամանքներին, անգլիական կառավարութիւնը բացասական պատասխան է տուել Գերմանիային, անշուշտ աւելի գերազատա համարելով բոլորովին այլ կերպ պաշապանել իր տնտեսական-քաղաքական շահերը և մտաւոր արեւելքում:

Եւ այդ մերժումն այնքան մեծ հրճում էր պատճառել ռուսաց մամուլի մի որոշ մասին, որ նա առաջարկում է ֆրանսիացիներին ի սէր դաշնակից Ռուսաստանի հրաժարվել իր բաժին մասնակցութիւնից, որպէսզի գերմանացիները բոլորովին միայնակ մնան և չը կարողանան իրականացնել Բաղդադի երկաթուղու նախագիծը:

Բայց միթէ գերմանացիներն այնքան անգոր են, անբան անկարող, որ այդպէս հեշտութեամբ ձեռք վերցնեն տարիներով փայփայած ծրագրից, ընդհանուր նախանձի առարկայ դարձած ձեռնարկութիւնից:

Դժուար է հաւատար: Ե. Թ.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍՅԱՍՏԱՆԻՑ

Էնդլի, ապրիլի 4-ին Անգան Մահաուրաի սուգի գիշերները և արեւ թափելու ու մարմին յօշոտելու վերջին օրը: Յայտնի է, որ այդ ժամանակ ամեն մի ճշմարիտ մահաբաւական, չիա աղանդի, իր հոգաւ փրկութեան մասին է մտածում և այդ պատճառով նա լսում է նահապետի խորհիւրդներն ընտանիքի զոհաբերութիւններ է անում ու ողբեր կատարում: Ձօները, որ խէրիաթ անունն ունեն, չաբեկից, թէյից և սուրճից բաղկացած, բաժանում են ողբ կատարող մահաբաւականներին և հիւրերին: Ձերմառնից և ֆահաթիկոս պարսիկը դրա հետ միասին չէ խնայում նաև իրան իրանը տանջալու ներքին ենթարկելուց, մասնաւորապէս որ տիրող համաճարմար այդ օրը յօժարակամ մեծնող մահաբաւական արքայութեան մէջ տեղ ունի, իսկ

*) S. Schneider: „Die deutsche Bagdadbahn.“
**) P. Bohrbach: „Die Bagdadbahn.“

եթէ չը մեռնէ, երկրիս վրա ամեն գործում անողութիւն կունենայ. ուստի նպատակի համար նրա խէրիաթ բաժանելը ընդունելի է սրբերի առաջ և զոհաբերողը ստանում է դրա հատուցումը:

Մեզանում, հայերիս մէջ էլ, նոյն համաճարմար գերակշռող տեղ է բռնում: Մեր ամահամարում սրբերից և նրանց կամքից: Տգիւտութիւնն է, որ մոլորեցնում և մոլեւում է իսկ կրօնաւորն է չինում, որովհետեւ խաւաւիկ յոյսերը նրա ուղեղից են լինում և այդ ուղեղիցի մէջ է որոնում իր փրկութիւնը: յոյսանքների ջաւաթիւնը Այդ տգիտութիւնն էլ երևան եկաւ հայերի մէջ այս անգամ:

Դեռ մահաուրաի սուգի օրերին լուր տարածվեց և մինչև այժմ էլ տարածում ու խօսվում է, թէ երկու քնտանիք հայերից կրօնաւորն են եղել և ընդունել մահաբաւականութիւն: Լուրը, ի հարկէ, աղեղեցիկ էր, քակաւ չը կայ հետևանք առանց պատճառի. իսկ պատճառը, ինչպէս պարզվեց, այն էր, որ մի պարսիկ երեւական ծնվելուց յետոյ չէ ապրում, և ահա նրա կինը յուսահատված քրիստոնէական սրբերից, դառնում է իր խնդրատաներով դէպի մահաբաւական սրբերը: Մահաուրաի օրերին չարաթ է բաժանում պարսիկ կուրծք ծեծող սպաւորներին, և ահա տարածվում է, թէ այդ կինը և իր ամուսին Թէոդորոսը և մի քանի ուրիշները ընդունել են մահաբաւականութիւնը:

Մի բան, որ չառ զարմանալի է այստեղ—համարում ոչ ոք ընթերցանութեամբ չէ պարագում, այդպիսի անաւարտութիւն և թրմութիւն այս աշխարհի համար կարծեք յատուկ է, մինչդեռ կարելի է գրեթէ վերցնել դպրոցի փոքրիկ գրադարանից և այն էլ ձրի, կարգաւ—զանազան տեղեր խմբել, դատողութիւններ տալ կարգաւորածների մասին, և այդպէս, փոխանակ բաժանաճանքների՝ կուրծք տալ տուրքեան դէմ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

Թիւրքաւիւն հանրաժանօթ կարգերը լուր ընտրելու ծառայում է հետեւեալ տեղեկութիւնը, որ «Times»-ի թղթատարից հաղորդում է Սօֆիայից, «Մակեդոնիայի ընդհանուր վերադարձի» Հիւրի փաշայի լիակալ հետազննող գծուր է դառնում: Ամենաբարձր գիտաւորութիւններ ունենալով հանդերձ, նա գործնականապէս զրկված է հնարաւորութիւնից իրագործել այն միջոցները, որ նա ինքն է յանձնարարում: Նրա ձեռները կապում են Կ. Պոլսից եկած հրամանները. բացի դրանից նա չըլտապատված է լրտնանքով, որով զենուցանում են իրիշ-Ֆիոսկին նրա տան մի քայլը: Եւ քաղաքական հիւստիանների ընդհանուր վկայութեամբ, Հիւրի փաշայն—այնիւ, քաղաքակրթված և գործունէայ վարչական մարդ է. բայց ներկայ պայմաններում նրա պաշտօնը անիրազդեցիկ է: Նրան օգնական են տուել մի սպայ, որ կարգում է բոլոր նրա նախակները և արտօնութիւն ունի, առանց նրա գիտութեան, ուղղակի հետազննիչ ուղարկել Կ. Պոլսի: Մի խօսքով, Մակեդոնիայում գործող գրվում է նախ սխառն, որ գործողութիւն Կրէտէում, երբ մեծ պետութիւնները թէֆօրմներ պահանջեցին: Եւ հետեւեալները կը լինեն, ի հարկէ, նոյնը, եթէ միայն մեծ պետութիւնները միահամուռ և լուրջ ազդեցութիւն գործչեն դնի Բ. Դրան վրա:

Բէլգրադում հրատարակվող «Ալբանիա» լրագիրը, որ պարսկական դադիականների օրգանն է, մի ընդարձակ յօդուածով հերքում է բոլոր այն մեղադրանքները, որ եւրօպական մամուլը բարդում է արաւորների վրա և Միտրօվիցի արեւնիւղութեան ամբողջ յանգանքը գործում է թիւրքերի, թիւրքաց գործի և թիւրքաց կառավարութեան վրա... «Ալբանիա» ժողովրդական մասան, առում է լրագիրը, գրգռված օտար գործակալներից և խախտված Բ. Դրան անհեռաւոր քաղաքական գործիչներից, ապաւանքը հրատարակված թէֆօրմների դէմ, և Միտրօվիցում, Կասովայում արեւնիւ թափվեց: Բաժնի անսխառն քաղաքականութիւնը զոհաբերեց Բալթիկից աւելի թշուառ դաւալների մեր թշուառագոյն Ալբանիայի, նրանց հետ միասին և ուստի հզոր երկրի մի երկուստար, որ սիրում է մեզ ալբանացիներին, իբրեւ իր եղբայրներին և աշխատում էր բարի ուղղութեան ընդել նրանց: Լրագիրը ապա շարունակում է. «Մինչև որ եւրօպական մամուլը և եւրօպական քաղաքական գործիչները չը դադարեն Թիւրքիայի լծի տակ գտնվող ազգերին մեղադրելու, փոխանակ մեղադրելու թիւրքաց ինքնութիւններին, անհիշանութիւնը այդ փութած պետութեան մէջ կը սաստկանայ, իսկ լծի տակ գտնվող ազգերի վիճակը կը վատթարանայ: Այդ ճշմարտութեան վրա եւրօպական քաղաքականութեան իմաստուն և լուսաւոր ղեկավարները չը պէտք է փակեն իրանց աչքերը, եթէ նրանք չեն կամենում, որ Թիւրքիայի լծի տակ եղած ազգերը չառնեն նրանց այնքան, ինչքան արդէն նրանք ստան են իրանց տանջողներին»:

—Ուսկիւրից հաղորդում են «Vos. Zeitung» լրագիրն. «Բոլոր ռուսաց հիւստիանները Մակեդոնիայում տեղեկութիւն ստացան հետադրով Կ. Պոլսից, ռուսաց դեսպանատնից, իբր թէ Սօֆիայի բոլոր-մակեդոնական շրջաններում վճարված է սպանել ռուսաց բոլոր հիւստիաններին Թիւրքիայում (!!) Լրագրի ասելով, Ուսկիւրի ռուսաց հիւստիաններին ներկայացուցել Մենդելսոն պաշտօնապէս հաղորդել է այդ մասին Հիւրի փաշային»:

—Սուլթանի իրազեկով Ջատիկի տօների առիթով հետեւեալ գումարներն են տրվել հոգեւոր դաւանութեան պետերին. յունաց պատրիարքին—75,000 դրուշ, հայոց պատրիարքին—50,000 դրուշ, հայկաթիլի պատրիարքին—25,000 դրուշ, բոլորական էկզարխին—50,000 դրուշ և հրէից բարձրագոյն—30,000 դրուշ:

—«Մալիւմատ» թիւրքաց պալատական լրագիրը հաղորդում է, որ սուլթանի հրովարտակի համաձայն, էրզրումում կազմված է յատուկ յանձնաժողով, վարի նախադանութեամբ, ժանդարմերի վերակազմութեան համար բռնվելու ժանդարմերիայի օրինակով: Գրիտանեաները հրաւիրվում են մտնել ժանդարմերիայի մէջ:

ՄԵՍԿԻՆ ՀԵՌՈՒԳԻՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱՌԹԻՒՆԻՑ

24 ապրիլի ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ. Բարձրագոյն զօրանդէսը վերացված է:

ԱՍԽԱՊԱՏ. Թէյէն գետը դուրս եկաւ օտիւրից և չըլակալը ողողեց, երկաթուղային շինութիւնները, նոյնպէս և տափարակ տեղերում գտնված շէնքերը ջրի տակ են: Նիսպըները երթեկութեամբ եկաւ, որ հում աղիւսից շինուած շէնքերը փուլ եկան և ընտկիւններ հազիւ կարողացան ազատուել: Վնասները ահապէս են: Չուրը աւելանում է:

ՄԱՐԻՆ. Կառավարութիւնը լուր չէ ստացել թեկնածուի մահվան մասին:

ՀՈՍՄ. Արտաքին գործերի մինիստրը այսօր այցելեց Բիւլօլին: Թագաւորը հրամայեց իր պատկերը յանձնել Բիւլօլին:

25 ապրիլի ՕԴԵՐԲԵՐԳ. Վիեննայի լրագիրները հաղորդում են, թէ Ուսկիւրի մօտ կալանաւորված են երկու բոլոր ռուսացիներ և մի քանիստ, որոնք կովում էին գործի դէմ: Կալանաւորված են բոլոր պատնակներ, որոնք ծառած էին իբրեւ մօլաներ և թիւրքական օֆիցերներ 12 բաւալիսի գործ ուղարկվեց Դիւլօլի:

ՍՈՅՈՒՆ. Մատիկանութիւնը պալատի կերպով հաղում է մակեդոնացիների գաղտնի գործունէութեան վրա, և Սօֆիայից ոչ հեռու, Ղուրնիցայի մօտ, բռնեց երկու սայլ հրացաններով, ընկնելներով և փամփուշտներով: Գաղտնի-Գաղտնի մօտ տեղի ունեցած կռուի մէջ մահկնացեալներից սպանված են պորտիկի Սուլթանով, պորտուգալի Մեյել և վոյեւոյա Սօֆրոնի Ստոյանով: Կռուի ժամանակ թիւրքերի կողմից, իբրեւ գիտողներ, ներկայ էին գերմանական օֆիցերներ:

ՐՈՍՍՈՒՆ. ԳՈՒՆՎԱՐՍԱՆ. Ապրիլի 24-ին Տագանբուրկի նահանգական դատարանի քրէական բաժանմունքի մէջ սկսեց ջնջվել մի հետաքրքրաշարժ գործ, որի մէջ Մարիա Իսէլօւր և ուրիշները մեղադրվում են դիտաւորեալ անդամաւորութեան մէջ՝ ապականողական արեւմտաւորութեան նպատակով:

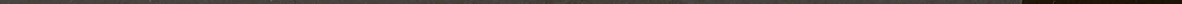
Կ. ՊՈԼԻՍ. Ապաւորմանի պարագլուխը, ծոնիւ, սպանված է: Սպանիւում բոլոր զբաղողները փակված են: Ուստիմապանները և տեսուչները կալանաւորված են: Ուրիշ տեղերում կալանաւորված են բազմաթիւ բոլոր ռուսացիներ: Բոլորական ղեկավարութեան գործակալը երկու անգամ գտնաւ յայտնեց Բ. Դրան ոտականութեան բռնած ընթացքի դէմ:

ԼՈՒՐՈՒՆ. Բաց է թողնված Տրանսիլանիան փոխառութիւնը: Ստորագրված են երեսուն միլիոն ֆունտ ստերլինգի Այն լուրը, թէ աշխարհ թագաւորը այցելելու է Բերլին և Վիեննա, պէտք է վաղաժամ համարվի:

Կ. ՊՈԼԻՍ. Մոսկաւիտներ լիւլայեթում, Կրապեւտ գիւղի մօտ կռիւ ծագեց բոլորականի հետ: Առաջնորդը և հինգ հոգի հրատարակեց սպանված են: Եւրօպական վիլայեթներում շարունակվում են ձերբակալութիւնները և խուզարկութիւնները: Անարգաւ է այն մեղադրանքը, իբր թէ ոտականական պաշտօնեաները ձերբակալութիւններ են անում այն նպատակով, որ փող կորչեն հարուստ քաղաքացիներին:

ԽՈՒՍԱՑ ՄԵՍԿԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՌԹԻՒՆԻՑ
Հրատարակվելու է ՊԱՐՏԻՆԻՑ ԳՈՐԾԱԿԱՌԹԻՒՆԻՑ
ԻՍՏԱՒԱՐ ՄԵՍԿԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՌԹԻՒՆԻՑ

ԳՈՒՏՏԵՆՔԵՐԴ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ

Электротпечатная Груз. Изд. Т-ва, В.-Ванкская ул.